

וממנה למדין לידיעת ספק באשם תלוי.

אלא לריש לקיש, הטאת באשם מיבעיא ליה לרבי למיתלי? ! שהרי ידיעת ספק עיקרה נאמר באשם תלוי, דכתיב "ולא ידע", והוה ליה למילף ממנה לחטאת שאף בה יחלקו ידיעות הספק?!

ומסקינן: **קשיא!**

ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, ורמי דריש לקיש אדריש לקיש.

יש הבדל בין כל החטאות שבתורה לבין קרבן עולה ויורד הבא על טומאת מקדש וקדשיו. שבכל החטאות אף אם לחוטא בשוגג לא היתה לו ידיעה לפני החטא, אלא היה שוגג מלכתחילה, כגון שמעולם לא ידע שהחלב אסור. אעפ"כ מביא חטאת כשיודע לו שחטא. ואילו בטומאת מקדש צריך שתהא לו "ידיעה בתחילה, וידיעה בסוף, והעלם בינתיים" דהיינו, שרק אם ידע בתחילה שהוא טמא ושזה הוא המקדש או שזה בשר קדש ואח"כ נעלמה ממנו הטומאה או ששכח שזה המקדש או שזה קדש, ונכנס למקדש או שאכל קדש מחמת העלם ידיעתו הקודמת ובסוף נודע לו, אז הוא מביא קרבן עולה ויורד.

דתניא: היו שני שבילין, אחד טמא שקבור שם מת, והעובר שם בהכרח מאהיל עליו, ואחד טהור. ולא ידוע איזה מהם טמא. והלך אדם בשביל הראשון, ולא נכנס לאחר מכן למקדש עד שהלך גם בשני, ואז נכנס למקדש בשוגג, ששכח שהוא טמא — חייב בקרבן עולה ויורד, שהרי היתה לו ידיעה ודאית בתחילה שהוא טמא, מאחר שהלך בשני השבילין שאחד מהן טמא, וממה נפשך הוא נטמא. אבל אם הלך בראשון, ושכח שהלך בו, ונכנס למקדש — פטור לפי שאינו ודאי טמא.

הלך אח"כ בשני, ושכח משני השבילין שהלך בהן, ונכנס — חייב, וכדלעיל.

הלך בראשון ושכח, ונכנס, ולאחר מכן כשנזכר שהוא ספק טמא הזה מאפר פרה אדומה ביום השלישי, ושנה בהזאה ביום השביעי, וטבל ונטהר לגמרי מספק טומאתו, ואח"כ הלך בשני, ושכח, ונכנס — חייב חטאת, שהרי אחת משתי הכניסות למקדש, בודאי היתה בטומאה.

רבי שמעון פוטר בזה, לפי שאין כאן ידיעה יט-א ודאית בתחילה לפני כל כניסה למקדש שאכן אז הוא היה טמא. שהרי גם לאחר

שיעור.

אולם המרכבת המשנה [שגגות שם] כתב לחדש, שסוגיתנו נאמרה רק לדעת ריש לקיש, שחצי שיעור מותר מן התורה, אבל לרבי יוחנן שהוא אסור מן התורה, מאחר שיום הכפורים כיפר על איסור של חצי שיעור, שהוא שיעור מושלם בפני עצמו, וכנ"ל, ממילא שוב אי אפשר לצרף חצי שיעור זה לחצי שיעור נוסף, ולא יתחייב בקרבן, וכונתו, שכדי לצרף שני

חצאי שיעורים לאיסור שלם, אנו נצרכים שהחצי הראשון יהיה בו איסור של חצי שיעור, ועל ידו הולך ונשלם אחר כך האיסור השלם של כשיעור. וכעין דבריו כתב גם כן בספר ושב הכהן [חידושי הש"ס], אלא שהוא ביאר מטעם אחר, שבאיסור מעילה, לדברי הכל חצי שיעור מותר מן התורה, וכמו שכתב הכסף משנה [מעילה ב טז] בשם הר"י קורקוס, ולכן אין יום הכפורים מכפר בו על חצי שיעור.

לו ידיעה ודאית אלא שחסרה לו הידיעה הזאת הלכך הרי זה "מקצת" ידיעה ודאית ולא ידיעת ספק].

ורבי שמעון בן יהודה סבר: מקצת ידיעה לאו כידיעה דמיא. וכיון שהוא אינו יודע עתה שהוא טמא ודאי, הרי הוא כמי שאין לו ידיעה כלל בתחלה, שפטור מקרבן עולה ויורד.

אמר מר: הלך בראשון, ונכנס, והזהר ושנה וטבל, והלך בשני, ונכנס — חיוב.

והוינן בה: **ואמאי חייב לתנא קמא דרבי שמעון? הא לא הוי ליה ידיעה בתחלה** שהוא ודאי טמא, שהרי בכל אחת מהכניסות למקדש אינו אלא ספק טמא? [וכאמור, זה הוי "ידיעת ספק" ולא "מקצת ידיעה" שהרי יש לו את כל הידיעה ובכל זאת אינו אלא בספק טומאה].

אמר ריש לקיש: הא מני — רבי ישמעאל היא דלא בעי כלל ידיעה בתחלה, אלא חיוב הקרבן בטומאת מקדש הוא ככל קרבן חטאת דלא בעינן ידיעה בתחלה.

רבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן היא — כאן עשו ספק ידיעה כידיעה ודאית!

ואמרינן: **קא פלקא דעתין,** דהא דאמר רבי יוחנן **"כאן עשו"** והוא הדין לכל התורה כולה דידיעת ספק הוי ידיעה. ואם כן קשיא **דרבי יוחנן אדרבי יוחנן!** דבסוגיין אמר רבי יוחנן דידיעת ספק אינה מחלקת לחטאות כידיעת ודאי, והכא אמר דבכל התורה ספק ידיעה כידיעה דמיא. וקשיא נמי **דריש לקיש אדריש לקיש!** דבסוגיין אמר אליבא דרבי

הליכתו בשביל השני עדיין אינו טמא ודאי, כי שמא השביל הראשון הוא הטמא, והרי כבר נטהר מאותה טומאה. ולקמן מפרש טעמא דתנא קמא.

רבי שמעון בן יהודה פוטר בכלוק, משום רבי שמעון!

ותמהינן: **ואפילו בקמייתא בשתי הבכות הראשונות הוא גם כן פוטר?!** והרי התם כשלא נטהר בינתיים היתה לו ידיעה ודאית שהוא טמא לפני שנכנס למקדש בפעם השנייה.

ומתריצין: **אמר רבא: הכא במאי עסקינן: כגון שהלך בראשון, ובשעת הלוכו בשני שכח שהלך בראשון ולאחר מכן נכנס למקדש.** שנמצא שיש לו רק "מקצת" מידיעה ודאית שהוא טמא, שכיון שבשעה שהלך בשני הוא שכח מהליכתו בראשון, הרי כשנכנס למקדש, קדמה לכניסתו רק ידיעת ספק טומאה ולא ידיעה של ודאי טומאה.

ובהא פליגי תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה אליבא דרבי שמעון: תנא קמא סבר: מקצת ידיעה — כידיעה דמיא, שכיון שלאחר הליכתו בשביל השני הוא טמא ודאי, אלא שהוא אינו יודע מכך וסובר שהוא רק טמא מספק, מחמת ששכח מהליכתו בשביל הראשון, די בכך כדי לחייבו בקרבן עולה ויורד [ועדיף מהאופן המבואר בסיפא שבשעת הליכתו בשביל השני כבר נטהר מהראשון. כי שם הוי "ידיעת ספק" שהרי יש לו את כל הידיעה ובכל זאת הוא רק בספק טומאה ולכן הוא פטור לת"ק אליבא דר"ש], אבל כאן אילו היה יודע הכל, היתה

דתנן: רבי ישמעאל אומר: כתיב בטומאת מקדש וקדשיו "ונעלם" "ונעלם" שתי פעמים. לחייב בין על העלם טומאה ששכח שהוא טמא כשנכנס למקדש ובין על העלם מקדש ששכח שזה המקדש [או שזה בשר קדש]. ומבואר במסכת שבועות דמאן דבעי ידיעה בתחלה מפיך לה מהני תרי "ונעלם". ואם כן, רבי ישמעאל, דלא אייתר ליה קראי להכי, ודאי סבר דלא בעי ידיעה בתחלה.

ומתרצינן: איצטריך ריש לקיש לאשמעינן. דפלגא דעתך אמינא דרבי ישמעאל רק מקרא הוא דלית ליה דבעי ידיעה בתחלה. אבל מגמרא, מהלכה למשה מסיני, אית ליה.

קא משמע לן ריש לקיש דלית לית לרבי ישמעאל ידיעה בתחלה כלל!

מתניתין:

היו חלב ונותר לפניו, וסבר ששניהם שומן של היתר, ואכל אחד מהן, ואינו יודע איזה מהן אכל.

או שהיו אשתו נדה ואחותו עמו בבית, שגג באחת מהן שבא על אחת מהן וסבר שזו אשתו והיא טהורה, ובסוף נודע לו שהיא נדה, ואינו יודע באיזו מהן שגג, שהוא מסתפק שמא בא על אחותו.

או שבת ויום הכפורים שחלו זה אחר זה, ועשה מלאכה בין השמשות שביניהם, והיה סבור שיום חול הוא, ואינו יודע באיזה מהן עשה אם בשבת או ביום כ.

דידיעת ספק מחלקת לחטאות כידיעת ודאי, ואם כן אמאי לא תירץ כרבי יוחנן דתנא קמא דרבי שמעון סבר כרבי דידיעת ספק הוי ידיעה?

בשלמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא. דאיכא למימר דהכי קאמר רבי יוחנן: כאן, לגבי ידיעה בתחלה של טומאת מקדש — עשו ספק ידיעה כידיעה. אבל בכל התורה כולה — לא עשו ספק ידיעה כידיעה!

מאי טעמא? הכא גבי טומאה של מקדש וקדשיו כתיב "ונעלם ממנו" — והוא טמא" דמשמע דדיינו לחייב אפילו אם יש רק קצת העלמה מהטומאה. הלכך אמרינן דידיעה דאית בה נמי ספק, חייב קרא. אבל בכל התורה כולה, דדיינו בכל החטאות, כתיב "או הודע אליו הטאתו" משמע רק דאי אית ליה ידיעה ודאית בין העלמה להעלמה הוא דמחייב חטאת על כל העלמה בנפרד.

אלא לריש לקיש קשיא. אדמוקים לה לסיפא דשני שבילין כרבי ישמעאל, דלא בעי ידיעה בתחלה כלל, לוקמה כהני תנאי דבעי ידיעה בתחלה, אלא לכך הוא חייב משום דכרבי סבירא ליה דידיעת ספק הוי ידיעה? (23)

ומתרצינן: הא קא משמע לן ריש לקיש — דרבי ישמעאל נמי לא בעי ידיעה בתחלה בטומאת מקדש וקדשיו! ולכן העמיד את דברי התנא קמא דרבי שמעון כרבי ישמעאל.

ופרכינן: מאי קא משמע לן? הא מתניתין היא!

23. יש להתבונן, שלכאורה קושית הגמרא מובנת רק לפי דעת התוס' בשבועות הנ"ל,

אמר רבי יוסי: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על העושה מלאכה בין השמשות שבין שבת ליום הכפורים שהוא פטור מחטאת. שאני אומר: מקצת מהמלאכה עשה היום כשעדיין היה שבת ומקצת עשה למחר, כשכבר היה יוה"כ ואין כאן שיעור מלאכה לא בשבת ולא ביוה"כ.

רבי אליעזר מחייב חטאת שהרי ממה נפשך ודאי חטא.

ורבי יהושע פוטר⁽²⁴⁾ משום דיליף מדכתיב בחטאת "אשר חטא בה" שאינו חייב אלא אלא אם כן הוא יודע במה חטא בחלב או בנותר⁽²⁵⁾.

שם כתב, שגירסת התוספתא שלפניו היא, שלאחר שיודע לו חטאו שנית, יביא חטאת נוספת, וביאר הכסף משנה בדברי התוספתא, שהחטאת הראשונה מכפרת עליו במקצת, והשניה גומרת הכפרה.

אולם האבי עזרי כתב לפרש באופן אחר, שבאמת חטאת הראשונה אינה מכפרת כלל, הואיל ובשעת ההפרשה אין לו ידיעת החטא, אלא שמאחר וכבר נתחייב בקרבן חטאת, [כשהיתה לו ידיעה], שוב אינו נפטר ממנה, ולכן מחוייב להביאה, אף על פי שלא תהיה לו בה כפרה מחטאו ולא תעלה לו לחובתו, ואחר כך כשיודע לו חטאו, יביא קרבנו שנית ובוזה יתכפר לו.

והמגן אברהם [א יא] כתב, שלאחר אמירת פרשת החטאת בשחרית, לא יאמר "יהי רצון וכו' אם נתחייבתי חטאת, שתהא אמירה זו, כאילו הקרבתי חטאת", שהרי אפילו אם עשה בשוגג דבר שזדונו כרת, מכיון שאין לו ידיעת חטאת, אינו מתחייב בקרבן כלל. והפרי מגדים שם כתב לקיים הנוסחאות שאומרים כן, שהכונה בזה היא, שאם עבר בשוגג, ונודע לו חטאת, ואחר כך שכח, תהיה אמירתו זו, כאילו הביא חטאת, שבאופן זה, הלא כבר נתחייב בקרבן בשעה שנודע לו.

ולפי מה שנתבאר, יש ליישב דעת המגן אברהם, שהוא סובר גם כן כסברת האבי עזרי, ואם כן, מאחר שבשעת אמירתו [שהיא במקום הקרבת הקרבן] אין לו ידיעה, אין לו כפרה כלל

שידיעת ספק יש עליה שם ידיעה מצד עצמה לענין חילוק חטאות, ואם כן הוא הדין לענין ידיעה בתחילה, הנצרכת לענין טומאת מקדש וקדשיו, שהיא נחשבת גם כן ידיעה, אבל לפי דעת רש"י, שמצד עצמה אין לה חשיבות של ידיעה, ורק מפני שהיא מחלקת לאשמות, ממילא יש בזה גם כן חילוק לחטאות, ואם כן לענין ידיעה בתחילה, שלא שייך טעם זה, אינה נחשבת ידיעה כלל.

ובאמת שבירושלמי [שבועות ב א] מיישב כן את קושיית הגמרא. וצ"ע.

24. המנחת חינוך [שטו] מדקדק, שדוקא באופן ששתי הנשים היו משני שמות שונים של איסור, כאשר נדה ואחותו, אבל בשתי נשים נדות או שתי אחיותיו, אף על פי שאינו יודע באיזו מהן שגג, הרי הוא מחוייב חטאת, וכמו שכתב הרמב"ם [שגגות ב ה], ואף על פי שהגופים מחלקים לחטאות, שאם בא על שתיהם בהעלם אחד, הוא חייב שתי חטאות, מכל מקום לענין ידיעת החטא, אין צריך שיודע לו באיזה גוף חטא, אלא די לנו במה שנודע לו שם האיסור שעשה. ועיין עוד במנחת חינוך [קכא] ובאבי עזרי [שגגות ב ג].

25. כתב הרמב"ם [שגגות ב ד], שאם נודע לו במה חטא, ואחר כך חזר ושכח, הרי הוא מביא חטאת, ונפטר בזה, הואיל וכבר היה לו ידיעת החטא שעה אחת, ומקורו מתוספתא. והראב"ד

על מה נחלקו? על דבר שהוא משום שני היום, ואינו יודע אם בשבת עשה אם ביוה"כ עשה. ששכח איזה יום היה כשעשה את המלאכה.

או על העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה אם חרש או זרע (26).

על מה נחלקו? על העושה מלאכה בתוך היום, ואינו יודע אם בשבת עשה אם ביוה"כ עשה. ששכח איזה יום היה כשעשה את המלאכה.

או על העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה אם חרש או זרע (26).

ורבי יהושע פוטר מחמת שהוא דורש מ"אשר חטא בה" תרתי: דצריך שיתכוון לחטוא בה, וגם שבשעת ידיעתו ידע במה חטא.

ורבי אליעזר מחייב חטאת, לפי שממה נפשך חטא. ורבי יהושע פוטר מחטאת לפי שאינו יודע במה חטא.

אמר רבי יהודה: פוטר היה רבי יהושע אף מאשם תלוי, ומפרש בגמרא הטעם.

ורבי אליעזר סובר דכיון שנתכוין לדבר שיש בו חטא ולעת ידיעתו נודע לו שחטא די בכך להתחייב בחטאת.

רבי שמעון ורבי שמעון שזורי אומרים: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על דבר שהוא משום שם אחד, כגון שהיו לפניו שני עצים מאותו המין, וליקט מאחד מהן בשבת בשוגג ואינו יודע מאיזה מהם ליקט — שהוא חייב חטאת, שהרי הוא יודע במה חטא.

אמר רבי יהודה: אפילו נתכוון ללקוט תאנים וליקט ענבים. ענבים וליקט תאנים. או נתכוון ללקוט שחורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שחורות גם כן פליגי. דרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר.

באמירתו, ומשום שצריך ידיעת החטא בשעת הכפרה גם כן.

יוסי אלו נראה, שיסוד דין חילוק מלאכות הוא מצד שמות מוחלקין, ולא מצד גופין מוחלקין, שהרי מבואר בדברי הרמב"ם, שאין צורך שיוודע לו באיזה גוף שגג, וכנ"ל בהערה הקודמת, ואם כן בהכרח שחילוק המלאכות שונה הוא מחילוק הגופים, ודינו כחילוק השמות, ולכן צריך שיוודע לו באיזה מלאכה שגג, משום ששם המלאכה הוא עצם שם האיסור. ועיין לעיל [יז א] בזה.

26. רש"י מפרש, שאינו יודע האם חרש או זרע וכדומה. והערוך לנר הוסיף לבאר, שהוא הדין כשאינו יודע האם עשה תולדת חורש או תולדת זרע, שהוא פטור, שמאחר וכל אב עם תולדותיו, יש להם שם בפני עצמם, משום כך כשנודע לו שחטא, צריך שיוודע לו גם כן שם המלאכה שעבר, אבל כשאינו יודע אם עשה תולדה זו של חורש או תולדה אחרת שלה, הרי הוא חייב לדברי הכל, הואיל ויודע הוא את שם המלאכה ששגג בה, והרי אין שם מיוחד לכל תולדה בפני עצמה. ועיי"ש.

ורש"י לקמן [בביאור דברי רבי שמעון ורבי שמעון שזורי] מחדש, שאם אינו יודע אם ליקט תאנים או ענבים, שהוא פטור מחטאת לדעת רבי יהושע, הואיל ואינו יודע במה חטא. וביאר התוצאות חיים [יד א] בכונתו, שמאחר וליקטת תאנים הוא אב דקוצר, ובצירת ענבים הוא תולדה שלה, משום כך הם כחלוקים בשמותם,

וכתב התוצאות חיים [ה ב], שמדברי רבי

חייב ובין אי אהותו בעל חייב. וכן בין אי כשבת עשה מלאכה חייב ובין אי ביוה"כ עשה מלאכה חייב!?

אמר לו רבי יהושע: הרי הוא אומר "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה". ודרשינן מהא דכתב "בה" — עד שיודע לו במה חטא!

והוינן בה: ורבי אליעזר — האי "בה" מאי עביד ליה?

ומשנינן: מיבעי ליה לדרוש: פרט למתעסק! שנתכוון למעשה זה ובסוף עשה מעשה אחר. שאינו חייב חטאת.

והוינן בה: מתעסק דמאי? אי דחלבין: כגון י"ט ב שהיו לפניו חתיכות חלב ושומן, והכיר איזו היא חתיכת שומן, ונתכוון לקחת אותה, והסיט מבטו ובלי משים לקח את החלב, ואכלו [בניגוד לשוגג דהיינו שנתכוון לחתיכה זו עצמה אלא שסובר שהיא של שומן], ועריות: כגון שהיו אשתו ואחותו עמו בבית, ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו ולא ידע, ובאה אחותו במקומה [ושוגג היינו שנתכוון לאחותו אלא שסובר שהיא אשתו].

אי אפשר לומר כן! דהא באכילת חלב ובאיסור עריות הוא חייב אפילו במתעסק שבן נהנה?! [הלכך חשיב בכוונה. רש"י

ובגמ' מפרש במה נחלקו רבי יהודה ותנאי דלעיל.

וממשיך רבי יהודה: ותמהני על דברי, האם פטר בה רבי יהושע גם באופן האמור?! שאמנם כך קבלתי מרבתי, שהרי נתכוון לדבר איסור?

ואין להשיב, שעל כרחך רבי יהושע פוטר גם בכי האי גוונא, כי אם נאמר שהוא מחייב, אם כן, למה נאמר "אשר חטא בה", שמשמע דוקא אם נתכוון לאותו חטא שעשאו?

שהרי יש לומר שבא הכתוב לומר — פרט למתעסק בהיתירא, שלא נתכוון לעשות כלל דבר איסור, וכגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. אבל, כאשר התכוון לעשות [בשוגג] מלאכה האסורה הרי אעפ"י שבסוף עשה מלאכה אחרת, הרי הוא חייב חטאת [עפ"י הערוך לנר ורש"י וחשק שלמה בדעת רש"י ותו"].

גמרא:

תניא: אמר רבי אליעזר: מה נפשך יש לו להתחייב בחטאת כשאינו יודע אם אכל חלב או נותר, וכן בכל הנך דמתניתין: שהרי בין אי חלב אכל הוא חייב חטאת, ובין אי נותר אכל הוא חייב. וכן בין אי אשתו נדה בעל

יודע איזו מלאכה עשה, שלא יתחייב חטאת לרבי יהושע, אף על פי שאינם חלוקים לחטאות, הואיל ומכל מקום הם חלוקים בשמותם]. אולם הערוך לנר כתב, שדברי רש"י אלו, אינם קיימים לפי מסקנת הסוגיא.

לענין ידיעת החטא, [שבדין ידיעת החטא נתחדש, שהוא צריך לידע באיזה אופן מאופני החטא שגג], אף על פי שאינם מחולקים לענין חטאות, להתחייב שתיים בהעלם אחד. [ועיי"ש שרצה להוכיח מדברי רש"י אלו, שגם כאשר עשה מלאכה בשגגת שבת וזדון מלאכות, ואינו